

Utvärdering av Kärleken är fri:s skolveckor

Rädda Barnen

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Bakgrund	4
Målsättning.....	6
Vilken förändring vill vi uppnå med skolveckorna?	6
Metod: skolveckans upplägg.....	7
Utvärderingen.....	9
Resultat	10
Vad mer bidrar Kärleken är fri till?	17
Kärleken är fri i nuvarande sammanhang.....	18
Skolan har en viktig roll som Rädda Barnen kan stötta	18
Skolveckorna som alternativ till andra källor online	19
Rekommendationer	19
För dig som vill veta mer om Kärleken är fri.....	22

© 2024 Rädda Barnen

Kontakt: kundservice@rb.se eller 08-698 90 00

Projektledare: Maria Sundvall Taavo och Libertad Ruiz
Costa

Författare: Filippa Löfström

Redaktör: Emma Westman och Anna von Platten

Referensgrupp: Rebecca Steward, Evelina Aho Fältskog,
Ylva Sperling

Finansierad av: Länsstyrelsen Skåne

Sammanfattning

” Jag visste innan att jag har rättigheter, att jag får bestämma själv. Men med Kärleken är Fri lärde jag mig att om jag behöver hjälp en dag så finns webbsidan och chatten och folk, utanför familjen, som jobbar med att hjälpa. Rädda. Barnen. Det är fantastiskt. ”

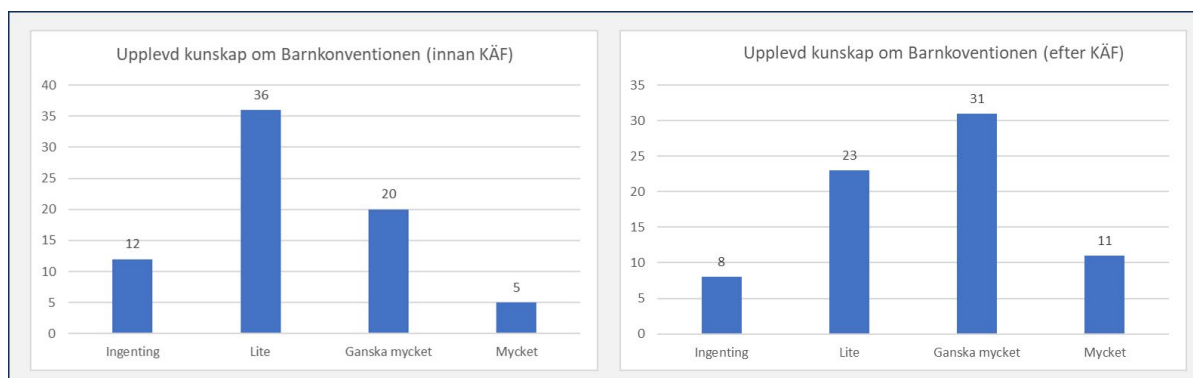
Elev som intervjuades

Kärleken är fri (KÄF) är Rädda Barnens verksamhet för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck (HRVF). Syftet med skolveckorna är att, genom samverkan med olika aktörer i en kommun, träffa elever på högstadium eller gymnasium och berätta om Barnkonventionen och mänskliga rättigheter genom övningar och diskussioner, samt att informera om vilka stödvägar som finns för den som behöver stöd och hjälp. Syftet är också att genom samverkan visa elever att det finns vuxna som samarbetar för att barn inte ska få sina rättigheter kränkta och få dem som behöver stöd att känna sig bekväma med att vända sig till relevanta organisationer och myndigheter.

Utvärderingen har undersökt om skolveckorna uppnår sina satta mål. En av målsättningarna är en kunskapsökning hos eleverna vad gäller mänskliga rättigheter, vilket grafen nedan visar. Innan skolveckan upplevde 25 elever att de hade ganska mycket eller mycket kunskap, efter skolveckorna upplevde 42 elever att de hade ganska mycket eller mycket kunskap, vilket är en ökning med 68 procent

Samtidigt kan vi se att den grupp som ansåg sig ha lite kunskap innan skolveckan (36 elever) minskade med 36 procent (till 23 elever). Även den grupp som inte ansåg sig ha någon kunskap alls om Barnkonventionen minskade med 33 procent (från 12 till 8 elever).

Figur 1: Upplevd kunskap om Barnkonventionen innan och efter skolveckan

N=71

Kort om hedersrelaterat våld och förtryck

- Mellan 10–20 procent av ungdomar i årskurs 9 lever med normer som begränsar sexualitet och relationer.
- Mellan 7–9 procent av ungdomar i årskurs 9 uppger sig ha en familj eller tillhör ett kollektiv som uppmuntrar eller legitimerar våld.
- Sedan augusti 2022 är den svenska skolan skyldig att återkommande ta upp frågor om hedersrelaterat våld och förtryck. Dock är det svårt att veta hur många som är utsatta då det inte finns en entydig bild eller liknande om vad hedersförtryck är.

Kort om utvärderingen

Utvärderingen genomfördes i Skåne under 2023. I Skåne har Kärleken är fri bedrivits sen 2012. Data som samlats in i och med utvärderingen visar på en ökad kunskap bland skolungdomarna vad gäller mänskliga rättigheter och stödorganisationer.

Under 2022 träffade Rädda Barnen elever i ett flertal kommuner i Skåne (Helsingborg, Burlöv, Kristianstad, Åhus, Malmö och Ystad) och startade upp nya samverkansgrupper i nordöstra Skåne (Kristianstad och Åhus).

Bakgrund

Ett stort samhällsproblem med allvarliga konsekvenser

Socialstyrelsen beskriver hedersrelaterat våld och förtryck som ett stort samhällsproblem. De beskriver att våld och förtryck uppstår för att skydda eller återupprätta det som uppfattas som en familjs eller släkts förlorade heder och sociala anseende.¹ Våld och hot om våld grundar sig i patriarkala normer, som är samhällsstrukturer och värderingar som ger män makt och kontroll över kvinnor och andra grupper, och upprätthåller ojämlikhet mellan könen. Dessa normer begränsar ungas möjligheter och rättigheter, exempelvis att själva välja partner. Detta kan drabba både unga kvinnor och män, men särskilt utsatta är flickor, kvinnor samt HBTQIA+-personer.² Den som familjen upplever utmanar normerna kan anses dra skam över familjen, och därför riskerar att straffas. Genom bestraffningen kan familjen uppfatta att de återfår sin förlorade heder eller anseende. Förtrycket utövas ofta kollektivt, där familjemedlemmar eller andra närstående har en central roll i att upprätthålla kontrollen över den utsatta personen.

¹ Socialstyrelsen, <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

² Uppsala universitet, Nationellt Centrum för Kvinnofrid, <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

Hedersrelaterat våld och förtryck kan få allvarliga följder för den som utsätts, som psykisk ohälsa, fysiska skador och social isolering. Det påverkar inte bara den som drabbas utan också samhället, till exempel genom ökade samhälleliga kostnader³.

2019 publicerades en kartläggning av Örebro universitet som undersökte det hedersrelaterade våldets karaktär och omfattning. Över 230 niondeklassare intervjuades och ca 6000 svarade på en enkät i samband med kartläggningen. Resultatet visade att mellan 10–20 procent av ungdomarna levde med normer som begränsar sexualitet och relationer, och 7–9 procent upplevde sig ha en familj, släkt eller kollektiv som legitimerar våld⁴.

Sedan 1 juli 2020 har straffsatsen för hedersvåld skärpts⁵ och sedan 1 juni 2022 är hedersförtryck ett eget brott i svensk lag.⁶ Den svenska skolan är också skyldig att återkommande ta upp frågor om hedersrelaterat våld och förtryck sedan augusti 2022, ett förtydligande som på sikt kan göra skillnad i den svenska undervisningen.⁷

Kärleken är fri

Studier pekar på att alltför många barn lever med normer om heder och anseende som begränsar deras rättigheter. Kärleken är fri är därför en mycket viktig verksamhet för att öka barns rättigheter. Skolveckorna, som har fokus på kunskapsspridning och påverkansarbete, startades av Rädda Barnen 2008 tillsammans med Länsstyrelsen i Östergötland. Inom ramen för verksamheten arbetar samverkansgrupper med representanter från socialtjänst, polis och frivilligorganisationer enligt ett skolkoncept där skolveckor genomförs och där representanter från samverkansgruppen tillsammans möter eleverna utifrån ett rättighetsperspektiv.

” Vissa elever vågar inte prata, men har mycket känslor och kanske har det svårt vad gäller kärlek och rättigheter. Om man pratar om det ofta och Kärleken är Fri kommer till skolan kan det bli bättre, kanske lättare att prata. ”

Elev som intervjuades

³ E. Lundmark, I. Nilsson (2022), Att synliggöra det osynliga – en socioekonomisk analys av hedersrelaterat våld och förtryck

⁴ Örebro Universitet, Heder och samhälle – Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar (2019)

⁵ Lag om ändring i brottsbalken, SFS 2020:349

⁶ 4 kap. 4e § brottsbalken

⁷ Skolverket, <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/motverka-hedersrelaterat-vald-och-fortryck-i-skolan>

Målsättning

Skolveckorna är en metod som går ut på att informera barn och unga om deras rättigheter och hur de kan få stöd om deras rättigheter kränks. Temat för skolveckan är brett: kärlek och rätten att älska vem man vill, men med ett särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck. Det är

samverkansgruppen som genomför skolveckan tillsammans som ett team. Arbetet sker oftast i Rädda Barnens regi i ett inledande skede, men målsättningen är att kommunen ska ta över ansvaret och driva skolveckan på egen hand. När kunskapen ökar kan barn och unga lättare söka sig vidare för att få stöd, yrkesverksamma och beslutsfattare kan stärka sitt arbetssätt, och nya samverkansgrupper kan bildas med fler ideellt engagerade.

Skolveckorna har ett rättighetsperspektiv. Det innebär att vi pratar om barns rättigheter och mänskliga rättigheter generellt, i stället för att enbart fokusera på hedersrelaterat våld och förtryck.

Skolan ska arbeta återkommande med frågor som relaterar till heder och värdegrundsfrågor och på det här viset kan Rädda Barnen komplettera det arbetet. Eleverna får möjlighet att träffa personal från olika myndigheter och lokala föreningar. Syftet är att skapa relationer och bygga ömsesidigt förtroende, vilket också kan sänka trösklarna för ungdomar att söka stöd om deras rättigheter kränks. En tydlig effekt är att efter skolveckorna söker också fler barn sig vidare för att få stöd av trygga vuxna.

Det långsiktiga målet är att bidra till att färre barn och unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, och att de som gör det får bättre livsvillkor.

Vilken förändring vill vi uppnå med skolveckorna?

Kärleken är fri:s förändringsteori beskriver verksamhetens aktiviteter och de utfall man hoppas uppnå på kort, medellång och lång sikt. Utfallen är inte indelade efter tid, utan efter hur mycket verksamheten kan påverka dem.

- **Kortsiktiga utfall:** Dessa kan vi kontrollera och uppnå, till exempel ökad kunskap, och bättre tillgång till resurser.
- **Medellånga utfall:** Dessa är svårare att kontrollera och kan påverkas av flera faktorer, till exempel förändringar i beteende.
- **Långsiktiga utfall:** Dessa är svårast att kontrollera och beror på många olika aktörer och faktorer. De kan innebära förändringar på samhällsnivå och är det slutgiltiga målet med verksamheten.

Aktiviteter	Prestationer	Kortsiktiga utfall	Medelsiktiga utfall	Långsiktiga utfall
Effektskapande aktiviteter	Omedelbara resultat av aktiviteterna som inte är effektskapande	Förändring RB förväntar sig uppnå	Förändring RB förutspår att man uppnår	Förändring RB önskar uppnå
Samverkansgrupper med skolan, ideella organisationer och andra relevanta intressenter	Samverkansgrupp med relevanta lokala aktörer har formats	Yrkesverksamma, beslutsfattare och ideellt engagerade personer i samverkansgrupper har fått ökad kunskap om	Yrkesverksamma ändrar sitt arbetssätt/rutiner för att bättra möta barnens behov	Färre barn och unga i Sverige utsätts för rättighetskränkningar, hedersrelaterat förtryck och våld.
Utbildning och planering med samverkansgrupp	Samverkansgruppen har tagit del av Rädda Barnens utbildningar	om rättighetskränkningar, hedersrelaterat våld och förtryck	Nya samverkansgrupper bland yrkesverksamma bildas och genomför skolveckor enligt konceptet.	Barn som utsätts för rättighetskränkningar, hedersrelaterat förtryck och våld får bättre livsvillkor
Skolveckor inkl. aulapresentation, klassrumssamtal och korridorshäng.	Barn och unga har deltagit i skolvecka.	Barn och unga vi möter har fått ökad kunskap kring sina rättigheter och känner till vilka stödvägar som finns	Ungdomar söker vidare stöd kring våld och rättighetskränkningar, utanför Rädda Barnens verksamhet	

Metod: skolveckans upplägg

Skolveckan består av olika verktyg och delar,

- En aulapresentation där Rädda Barnen och de andra stödorganisationerna presenteras och berättar om skolveckans fokus.
- Ett klassrumssamtal där man pratar om mänskliga rättigheter och Barnkonventionen genom diskussioner samt övningar.
- Ett korridorshäng där de olika organisationerna finns närvarande, svarar på frågor, och interagerar med eleverna under aktiviteter så som pyssel, frågekort eller tipsrundor.
- Skriftlig information tillgänglig från de olika organisationerna samt Rädda Barnens ”bra-att-ha” kort, med samlade kontaktuppgifter till både de lokala och nationella stödorganisationerna.

Inför skolveckan samlas samverkansgruppen och skolpersonal i flertal möten. Utöver att upplägget för skolveckan planeras, arbetar man kunskapshövande med samverkansgrupp och skolpersonal kring HRVF genom föreläsningar och Rädda Barnens digitala utbildningar. Rädda Barnen tillhandahåller också metodmaterial för klassrumssamtalen som underlag för att prata om Barnkonventionen, mänskliga rättigheter och göra värderingsövningar med eleverna. Vidare finns

det ett flertal digitala utbildningar om HRVF och barns rättigheter tillgängliga på Kärleken är fri:s hemsida som samverkansgruppen måste gå inför skolveckan, men som är tillgängliga även för skolpersonalen.

Under skolveckorna arbetar man utifrån ett rättighetsperspektiv. Det betyder att vi pratar om barns och mänskliga rättigheter generellt, i stället för att enbart fokusera på rätten att inte utsättas för hedersvåld. Till exempel diskuteras varje människas rätt att välja utbildning, välja vänner eller vem man ska vara tillsammans med. På så sätt blir hedersförtryck och våld en viktig del av samtalen, men blir relevant för alla elever oavsett om de lever med hedersnormer eller inte.

I många fall är det Rädda Barnen och/eller stödorganisationer som håller i klassrumssamtalen, och i vissa fall är annan skolpersonal med, till exempel skolans kuratorer eller mentorer/socialpedagoger.

Lärarnas närvaro bedöms utifrån förutsättningarna på skolan. De brukar också vara med under korridorshänget och aulapresentationen.

Stödorganisationernas roll, utöver klassrumssamtalen i vissa fall, är att vara med under korridorshängen. Här kan de informera om sina verksamheter, men framför allt är tanken att de ska finnas tillgängliga för att samtala med eleverna och svara på frågor kring rättigheter, relationer och samtycke, beroende på organisationens fokus, och på så sätt öka elevernas förtroende och tillit.

Stödchatten och webbplatsen Kärleken är fri

Stödchatten är ett viktigt komplement till skolveckorna där eleverna erbjuds ett anonymt nationellt digitalt stöd.

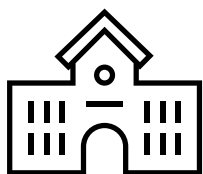
Stödchatten kan ibland fungera som en brygga till det lokala stödet. Stödchatten Kärleken är fri drivs av Rädda Barnen och är ett specialiserat stöd för barn och unga mellan 12–25 år som har frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. På hemsidan kan man också erbjudas ett barnombud. Stödchatten hittas på webbplatsen karlekenarfri.se. Där finns också faktatexter för barn och unga, flera översatta på flera språk.

Utvärderingen

Fokus och tidsram

Under år 2023 utvärderades skolveckorna i Skåne av en extern utvärderare med medel från Länsstyrelsen Skåne. Effekten av verksamheten i Skåne har tidigare analyserats genom utvärderingsenkäter direkt efter utförda skolveckor med goda resultat. Dock har ingen extern utvärdering av verksamhetens kortsiktiga, medelsiktiga eller långsiktiga utfall och effekter utförts sedan metoden startade. När skolor nu har skyldighet att återkommande ta upp frågor kring hedersrelaterat våld och förtryck såg vi att det var särskilt viktigt att utvärdera Rädda Barnens verksamhet och dess utfall. En utvärdering kan också möjliggöra en spridning av den unika erfarenheten som Rädda Barnen har fått genom Kärleken är fri i mötet med ungdomar kring dessa frågor.

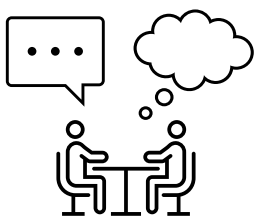
Utvärderingen samlade in data från skolor som utförde skolveckor under hösten 2022 och våren 2023 med målet att förstå huruvida de resultat som identifierats i utvärderingsenkäten direkt efter utförda skolveckor består efter en viss tid. Därför har data samlats in minst tre månader efter skolveckan. Fokus för utvärderingen har varit på det kortsiktiga utfallet och delvis på det medelsiktiga utfallet (se förändringsteori i Tabell 1 ovan).

Frågeställningar

Utvärderingen har fokuserat på följande övergripande utvärderingsfrågor:

- Uppfyller verksamheten de relevanta målsättningarna?
- Är metoderna och verktygen som används i verksamheten effektfulla?
- Till vilken del kan uppnådda effekter och resultat kopplas till KÄF? / Vilket är KÄFs mervärde?
- Är verksamhetens utformning lämplig/ändamålsenlig i den nuvarande kontexten?

Metod

- **Dokumentundersökning:** pågick under hela utvärderingen med målet att etablera en god och uppdaterad bakgrundskunskap, samt att triangulera den data som samlades in via intervjuer, enkät och observation
- **Observationsbesök:** utfördes på en skola som KÄF besökte under vårterminen 2023.
- **Intervjuer:** Totalt 19 intervjuer med elever, skolpersonal och representanter från samverkansgrupper utfördes.
- **Enkätundersökning:** En anonym enkätundersökning skickades ut till två skolor under vårterminen 2023, varav enbart en skola återkom med 87 svar som samlats in från elever i årskurs 7.

Enkätens utformning

Flera faktorer påverkar kunskap- och beteendeförändringar, så som undervisning, bakgrund, familj, umgänge och intressen. Det är därför svårt att koppla effekt och resultat direkt till skolveckor och på så sätt separera effekt från utfall. En del frågor i enkäten och i intervjuerna har undersökt effekt genom att fråga om elevernas kunskap innan skolveckan eller hur det skulle ha varit om de inte haft en skolvecka. I rapporten använder vi dock ordet utfall (istället för effekt) i de flesta fall, det vill säga förändringar som identifierats efter en skolvecka jämfört med innan, utan att de med säkerhet är kopplade enbart till Kärleken är fri

Resultat

Uppfyller verksamheten de relevanta målsättningarna?

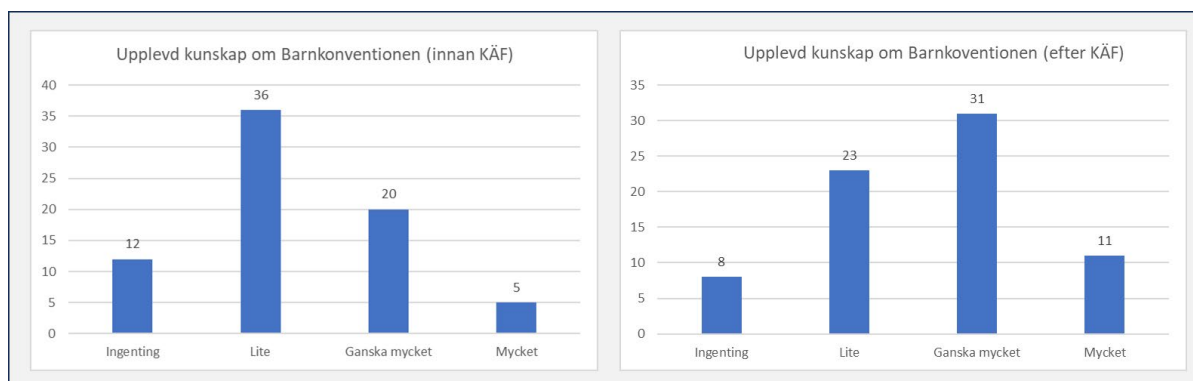
I den här frågan utvärderades om skolveckorna uppfyller de huvudsakliga målsättningarna, nämligen ökad kunskap hos elever vad gäller mänskliga rättigheter och möjliga stödvägar, samt om man kan se tecken på en beteendeförändring (till exempel förtroende för stödorganisationer och valda stödvägar). Vi undersökte även om man har kunnat påträffa andra eventuella utfall så som ökad kunskap hos skolpersonal och samverkansgrupp, eller nya samarbeten mellan de olika aktörerna. I linje med verksamhetens förändringsteori diskuteras nedan kortsiktiga och medelsiktiga utfall.

Kortsiktiga utfall

Vad gäller skolveckornas målsättning kopplade till ökad kunskap hos eleverna så kan man dra slutsatsen att verksamheten under åren 2022–2023 uppnår målsättningarna. De intervjuer som gjordes med elever visade på att eleverna fått ökad kunskap om både rättigheter och stödorganisationer, samt hur de jobbar och med vad, och de flesta eleverna mindes vilka olika organisationer som kommit till skolan. En del elever som redan kände till stödorganisationerna sa att de fått ny kunskap om till exempel att stödorganisationerna har tystnadsplikt och att man får vara anonym vilket kan leda till ökat förtroende. Vidare nämnde flera elever som var relativt nya i Sverige att de innan skolveckan inte var medvetna eller hade kunskap om de stödorganisationer som finns. De lyfte också kunskapen om att det är så pass enkelt att ta kontakt med dem. Det var tydligt att den här kunskapen hade gjort stor skillnad för somliga elever. Det kan även nämnas att en del elever tog upp skolveckan eller saker de lärt sig i mötet med vänner utanför skolan eller familjen, vilket kan leda till en vidare spridning av kunskapen.

Enkätsvaren från högstadieskolan stödjer den här slutsatsen. Både vad gäller kunskap om Barnkonventionen och om möjliga stödvägar upplevde eleverna en kunskapsökning (se fig. 2-3). Liknande frågor ställdes i utvärderingsenkäten efter skolveckans slut, och här noteras det att en jämförelse av de svaren och svaren på enkäten som gjordes tre månader senare, visar på att den enligt eleverna upplevda kunskapen över lag bestod.

Figur 2: Elevernas upplevda kunskap om Barnkonventionen före och efter skolveckan

N=73

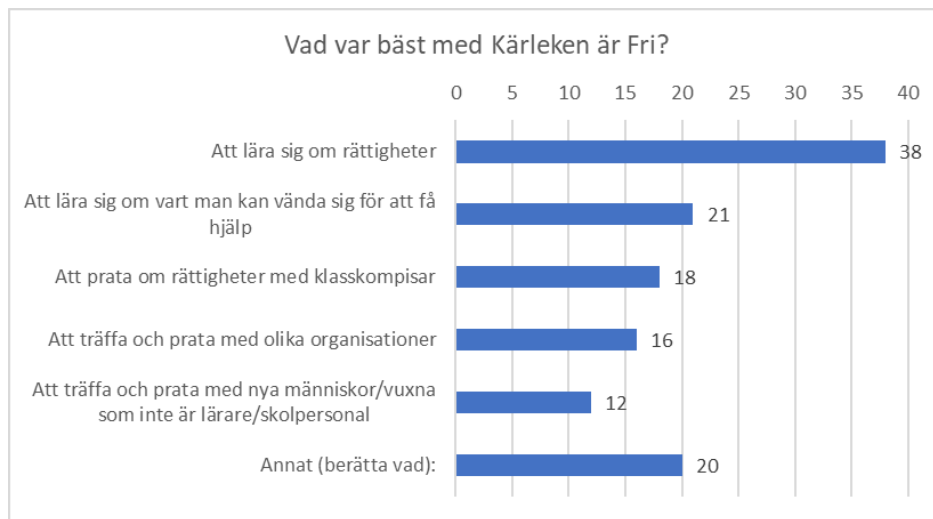
Figur 3: Elevernas upplevda kunskap om stödorganisationer före och efter skolveckan

N=71

Enkätsvaren från högstadieskolan visar också att eleverna tyckte det bästa med skolveckan var just att få lära sig om rättigheter och stödvägar (se fig. 4).

Figur 4: Vad eleverna tyckte var bäst med skolveckan

N=71

Kunskapsförändring hos skolpersonal och samverkansgrupp

Datainsamlingen visar även att skolveckorna har lett till ny kunskap hos skolpersonalen och samverkansgruppen. Framför allt Rädda Barnens metodmaterial och de digitala utbildningarna (om Kärleken är fri, Barnkonventionen, hedersrelaterat våld och förtryck, med mera) som genomfördes inför skolveckan nämndes av representanter från samverkansgruppen och skolpersonal. En del av dem som intervjuades ansåg att det här materialet skulle kunna vidare utvecklas för att möjliggöra ett stöd för lärare att arbeta vidare med rättighetsfrågor efter skolveckan. Det ansågs att materialet för klassrumssamtalen var väl genomarbetat och förberedande för att leda samtalen även i situationer där de närvarande eleverna är mer tillbakadragna (till exempel genom att växla aktiviteter, använda sig av energizers (korta, interaktiva aktiviteter som används i undervisning för att skapa energi, öka fokus och bygga gemenskap i gruppen. De är särskilt användbara när elever eller deltagare börjar bli trötta, okoncentrerade, eller behöver en mental paus) och så vidare.

” Erfarenheten med KÄF finns kvar hos mig. Jag har tagit med mig kunskap och erfarenhet till kollegor och i mitt jobb på andra skolor. Jag har även rekommenderat Rädda Barnens hemsida och de digitala utbildningar som vi tog del av. ”

Lärare som intervjuades

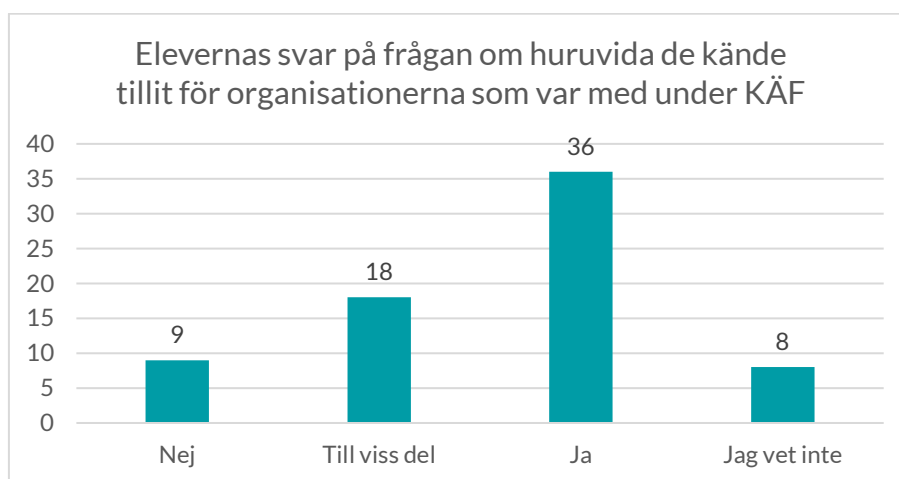
Medelsiktiga utfall

Vad gäller beteendeförändringar hos eleverna pekar den insamlade informationen på ett intresse och öppenhet hos eleverna, samt ett förtroende för de organisationer som var med under skolveckorna. Flera av de elever som intervjuades nämnde att de kände ökad tillit till att eventuellt kontakta de stödorganisationer som var med under skolveckan tack vare det personliga mötet. En mentor/socialpedagog som intervjuades underströk också den relationsskapande effekten av mötet mellan elever och vuxna i de besökande stödorganisationerna.

Enkätsvaren från högstadieskolan visade också att mer än hälften av eleverna kände tillit för organisationerna som kom till skolan under skolveckan (se figur 5). Vidare angav mer än hälften av eleverna att de skulle känna sig bekväma med att kontakta någon av organisationerna vid behov. Drygt 26 procent av eleverna angav dock att de inte skulle känna sig bekväma med att ta kontakt med stödorganisationerna. I den öppna frågan som bad eleverna att förklara sina svar var det flera som skrev att det kändes svårt eller obekvämt att prata om privata problem med någon man inte känner. En del verkade också oroliga att inte få vara anonyma eller att någon skulle ta kontakt med elevens familj.

Nära 10 procent av de högstadieelever som svarade på enkäten angav att de hade sökt stöd efter skolveckan, en relativt hög siffra med tanke på att alla inte har ett specifikt behov. Vidare kan det jämföras med de enkätsvar som samlats in efter skolveckornas slut på flertal skolor, där 9 procent angav att de hade sökt hjälp.

Figur 5: Elevernas tillit för stödorganisationerna

N=71

Det kan även tilläggas att antalet samtal och genomförda kontakter via Kärleken är fri:s nationella stödchatt har ökat genom åren sedan chatten startades 2015 (med undantag från 2022). Även om detta inte kan kopplas till specifika skolveckor visar det ändå på en positiv utveckling överlag där fler ungdomar vänder sig till stödchatten vid behov. Vidare har flera elever som intervjuats haft kunskap om chatten.

Det är dock svårt att få några tydliga insikter vad gäller beteende generellt och här spelar många faktorer in och beror förstås även på elevernas situationer och behov. En av de elever som intervjuades nämnde att skolveckan lett till en ökad acceptans och förståelse vad gäller HBTQIA+ rättigheter tack vare mötet med de stödorganisationer som kom till skolan. Ökad respekt och förståelse för andra över lag var också något som nämndes av flera elever under intervjuerna.

Verksamhetens förändringsteori nämner under medelsiktiga utfall att man förmodar att nya samverkansgrupper fortsätter att genomföra skolveckor enligt Rädda Barnens koncept. Det kan konstateras att de flesta representanterna från samverkansgruppen och skolpersonalen som intervjuats skulle fortsätta arbeta med Kärleken är fri under nästkommande termin.

En viktig målsättning för Rädda Barnen är att skolor och/eller samverkansgrupper kan sätta upp skolveckor utan Rädda Barnens involvering, eller med enbart begränsat stöd från Rädda Barnen. En av de skolorna som deltog i utvärderingen var väldigt positiv till att vidare utveckla skolveckan på ett sådant sätt, tack vare material och vägledning som Rädda Barnen tillhandahållit. Det ansågs också att skolveckan på så sätt skulle kunna bättre anpassas enligt elevernas behov och förutsättningar. Det underströks att mötet mellan olika aktörer och elever i så fall skulle vara en fortsatt viktig del av veckan. På samma skola var mentorer/socialpedagoger med och höll i klassrumssamtalen under våren 2023 och de upplevde sig väl förberedda för att göra det på egen hand i framtiden. Dock fanns det ännu inga konkreta planer för detta. Vidare kan det noteras att fyra skolor i Skåne som tidigare haft skolveckor under ledning av Rädda Barnen, numera organiserar skolveckor enbart med stöttning (se detaljer på sida 3).

De flesta av de som intervjuades på skolorna och i samverkansgruppen uttryckte att mötet mellan de olika aktörerna var positiva, exempelvis att det skapar kontakter och förenklar framtida samarbete. En av de gymnasieskolor som varit del av utvärderingen hade en representant i samverkansgruppen som var stadsplanerare på kommunen. Även om detta var ett unikt fall kan det vara värdefullt att samarbeta med kommunen. Det ledde till att någon där lärde sig metoden och kan hålla klassrumssamtal vid behov, samt till samarbete mellan kommunen och gymnasiets yrkesutbildningar.

Andra utfall

Elever, skolpersonal och samverkansgrupper har en positiv uppfattning om Kärleken är fri som en värdefull verksamhet som både ökar kunskapen hos eleverna och andra involverade aktörer. KÄF skapar också ett viktigt forum för frågor och diskussioner kring rättigheter. Flera elever som intervjuades nämnde att man fick en bättre förståelse för varandra genom diskussionerna och djupare respekt för varandras åsikter.

Det nämndes även av skolpersonal och representanter i samverkansgruppen genom att uppmärksamma barns rättigheter kan det skapa en annan bild än den bild som vissa ungdomar får av sin näromgivning utanför skolan, vilket kan vara värdefullt för en del elever men vilket också kan leda till "identitetskrockar". Därmed blir skolans neutrala roll som forum för att utbyta åsikter extra viktig.

Är metoderna och verktygen som används i verksamheten effektfulla?

Under den här frågan har vi undersökt huruvida de verktyg, metoder och arbetssätt som används inom skolveckorna kan anses effektfulla. Vi har samlat in information och uppfattningar om de olika "verktygen" aulapresentation, klassrumssamtal, korridorshäng och skriftlig information så som bra-att-ha korten. Vi har även undersökt "metoder och arbetssätt" som till exempel att arbeta utifrån ett rättighetsperspektiv i stället för att ha ett mer specifikt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans och samverkansgruppens roller under skolveckorna har också granskats samt det faktum att skolveckan är en engångsföreteelse och inte en regelbunden eller kontinuerlig aktivitet.

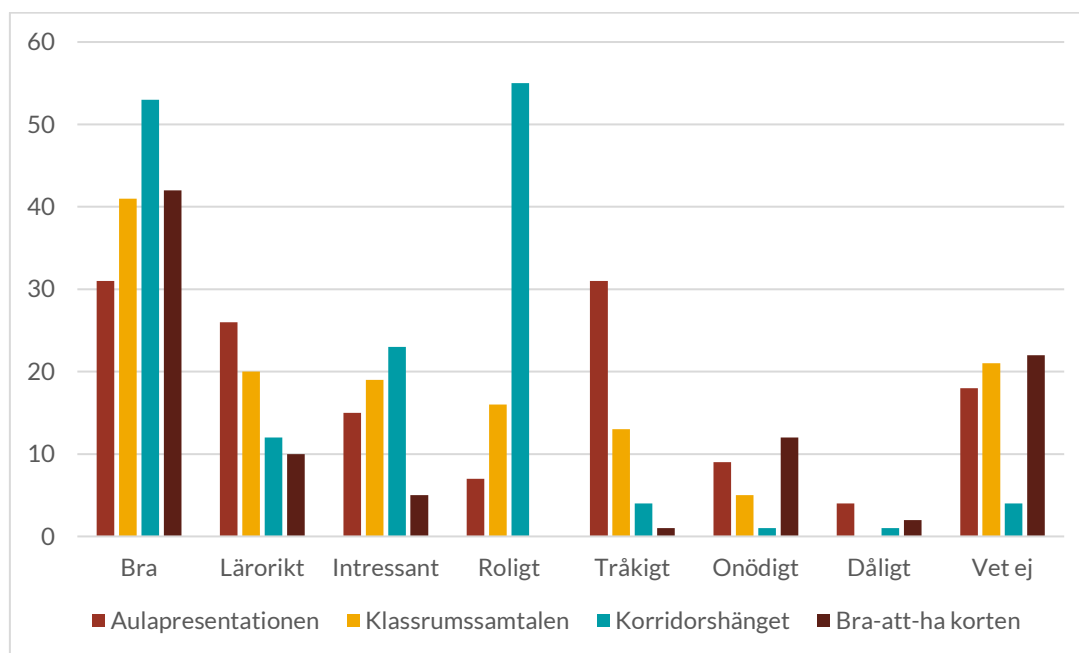
Kombination av verktyg

De verktyg som används av Kärleken är fri under skolveckorna anses effektfulla. Framför allt lyftes kombinationen av olika verktyg fram som positivt av skolpersonal och samverkansgrupp. Speciellt då metoderna fungerar olika bra på olika elever och då varje aktivitet fyller ett eget syfte (information, samtal, diskussioner, kontakt och frågor till stödorganisationer). Det ansågs att möjligheten att

använda olika verktyg gör det lättare att nå fram till fler elever. Det var även tydligt i intervjuerna att eleverna hade preferens för olika metoder, där en del tydligt föredrog klassrumssamtalen och andra korridorshänget.

Enkätsvaren från högstadieskolan visar på att eleverna uppskattade korridorshänget och klassrumsamtalen. Dock var det mer delade åsikter angående aulapresentationen medan bra-att-ha korten ansågs "bra" av mer än hälften av respondenterna (se figur 6). Det kan också nämnas att flertal av de elever som intervjuades mindes bra-att-ha korten och en del hade de kvar. Aulapresentationen var mindre uppskattad och ansågs som "tråkigt" av vissa elever som intervjuades, medan andra elever föreslog att stödorganisationerna skulle kunna komma in i klassrummen för att presentera sig och samtala i mindre grupp i stället.

Figur 6: Elevernas uppfattning om skolveckans olika verktyg

N=86 (bra-att-ha korten: N=80)⁸

⁸ Enkäten hade färre svar gällande bra-att-ha korten jämfört med de andra metoderna på grund av att en del elever (ca 24 procent) angivit att de inte hade fått några kort.

Att arbeta utifrån ett rättighetsperspektiv

Att arbeta utifrån ett rättighetsperspektiv⁹ ansågs positivt av de allra flesta som intervjuats (samverkansgrupp och skolpersonal) då man berör fler elever genom frågor som är relevanta för alla samtidigt. Vidare undviker man att diskussionerna kan uppfattas som utpekande. Samtidigt blir HRVF en naturlig del av de olika frågeställningarna som tas upp under rättigheter. Några få av de som intervjuades (lärare, samverkansgrupp) uttryckte dock att det kunde vara bra med ett mer specifikt fokus på HRVF. En representant från samverkansgruppen ansåg att det kan vara värdefullt men att man i så fall måste börja med en diskussion kring rättigheter, vilket upplevdes som svårt att hinna med under skolveckan. Läraren menade att ett mer specifikt fokus på HRVF skulle kunna vara värdefullt för skolpersonalen för att skapa bättre förståelse och ge dem verktyg för när och hur man bör ingripa.

Skolan och skolpersonalens roll

Det ansågs positivt av både elever och samverkansgrupp att skolpersonal deltog och var närvarande under skolveckan och att så många som möjligt deltar i korridorshänget. Vad gäller klassrumssamtalen tyckte de flesta (skolpersonal, samverkansgrupp) att det var fördelaktigt att ha samtalen utan lärarens närvaro då man skapar ett neutralt forum för eleverna där de får uttrycka sig fritt. En lärare som intervjuades uttryckte dock en önskan om att vara med i klassrummen eller i alla fall ha en ordentlig uppföljning/sammanfattning med de personer som hållit i klassrumssamtalen för att få en förståelse för vad som tagits upp och elevernas reaktioner.

Intervjuerna visade på att elevernas åsikter om detta var spridda. En del tyckte det var bättre att ha samtalen utan lärare och på så sätt ha ett neutralt forum. Vidare ansåg en del att man lyssnar mer uppmärksamt när någon kommer utifrån. Andra elever nämnde däremot att det kan vara lättare att prata om de här frågorna med någon man känner. Slutligen var det en del elever som inte tyckte att det gjorde någon större skillnad.

Det föreslogs även att skolpersonal så som kuratorer eller skolsköterska skulle kunna vara med i klassrummen vid behov. Detta underlättar också om skolan längre fram organiserar skolveckan utan Rädda Barnen. På en gymnasieskola var mentorer/socialpedagoger med och höll i klassrumssamtalen och på en annan skola var kuratorerna med. En socialpedagog som intervjuades hänvisade till uppdelningen mellan socialpedagogens och lärarens respektive roller, där läraren har fokus på undervisningen och mentorn/socialpedagogen på relationer med eleverna, och ansåg att arbetssättet under skolveckan därmed följer den uppdelningen.

En aktör i samverkansgruppen som intervjuades ansåg att det var till stor hjälp att klassrumssamtalen delvis leds av någon som känner eleverna (till exempel mentor/socialpedagog) då det kan vara lättare att styra gruppen åt rätt håll tidsmässigt och se till så att alla får utrymme. När eleverna känner sig trygga med personen kan de också våga öppna upp på ett annat sätt.

Samverkansgruppens roll

Sammansättningen av organisationer med olika fokus ansågs bra och det personliga mötet med organisationerna under korridorshänget bedömdes som viktigt och förtroendeingivande för eleverna av skolpersonalen. Det ansågs värdefullt med aktörer som engagerar eleverna och tar kontakt i stället för att vänta på att eleverna kommer och ställer frågor (vilket de inte alltid gör av sig själva). En

⁹ KÄF arbetar utifrån Barnkonventionen och utgår från ett rättighetsperspektiv i stället för att specifikt fokusera på HRVF. Se sida 3 för vidare information.

aktör i samverkansgruppen nämnde dock att man vill lämna utrymme till eleverna att komma fram om de vill utan att tvinga dem. En del av de elever som intervjuades var positiva till tipsrundan och frågekorten, något som kan anses som en väg in till diskussion utan att det känns påtvingat.

Representanterna från samverkansgruppen uttryckte att samverkansgruppens arbete fungerade bra med flertal relevanta organisationer, stort engagemang och bra presentationer av de olika aktiviteterna. Även de elever som intervjuades var positiva till mötet med de olika organisationerna och möjligheten att interagera med dem. Skolpersonal underströk också värdet i att det kommer organisationer utifrån som säger samma saker som lärarna/skolpersonalen, och på så sätt bekräftar och belyser vikten i de här frågorna (till exempel gällande rättigheter).

Kärleken är fri som enskild insats

Det faktum att skolveckorna är en enskild insats ansågs inte vara ett problem av de flesta som intervjuades. Även om alla var överens om att det skulle vara positivt att ha mer tid och resurser för att arbeta med rättighetsfrågor, uttryckte man att metoden och arbetssättet är värdefullt då det väcker tankar och diskussioner hos eleverna, samt leder till ökad kunskap. Vidare nämndes det att skolveckorna sätter rättighetsfrågan i fokus genom att samla externa aktörer på skolan under en begränsad tid och på så sätt skapa något nytt som fångar elevernas uppmärksamhet och belyser rättighetsfrågorna. Samtidigt är det viktigt att skolan sedan tar vid och fortsätter arbetet.

Flera av de som intervjuades, både skolpersonal och representanter från samverkansgruppen, lyfte fram vikten av att ha regelbundna och återkommande aktiviteter kring ämnen som tas upp underskolveckan för att möjliggöra en fördjupning i ämnet hos eleverna. En mentor och socialpedagog påpekade att om det endast genomförs som en temavecka finns risken att vissa elever snabbt glömmer bort det de lärt sig efter att veckan är slut. För de elever som under skolveckan får helt ny kunskap kan det vara särskilt viktigt med repetition. Annars riskerar de att möta den nya informationen med de uppfattningar som de fått från hemmet eller sin vänskapskrets, vilket ibland kan vara motsägelsefullt från det som diskuterats under veckan. Socialpedagogen menade vidare att om skolveckan återkommande genomförs skulle det kunna skapa fler reflektioner hos eleverna och därmed få större genomslag.

Vad mer bidrar Kärleken är fri till?

Flera faktorer påverkar om elever faktiskt ändrat något beteende på grund av kunskap som de har fått genom skolveckan (utbildning, vänner, familj mm.). Det är därför svårt att koppla effekter och resultat direkt till metoden och på så sätt separera effekt från utfall. Dock belystes flera punkter under datainsamlingen som visar på att skolveckan fyller en viktig funktion som bidrar till verksamhetens målsättning även om eleverna redan har kunskap eller får information och fakta på andra håll. Därmed är fokus på den här frågan dels utfallets direkta koppling till skolveckan men även dess mervärde.

Skolan som ett forum för diskussion

Flera elever uttryckte uppskattning över värderingsövningarna och möjligheten till att diskutera, samtala och ställa frågor. Även om det ansågs att det finns information att hämta från andra håll, (till exempel. internet, undervisning) så uttryckte de att det sällan finns tillfälle att diskutera på djupet med externa personer/organisationer som har kunskap och erfarenhet av att arbeta med frågor kring rättigheter, relationer och samtycke. Det nämndes också att Kärleken är fri blir värdefullt för de elever som har mindre kunskap och/eller inte möjlighet att prata om de här frågorna med familjen eller i sina umgängeskretsar. En socialpedagog som intervjuades nämnde att samverka mellan de olika organisationerna på en gemensam plats och att eleverna har möjlighet att möta dem utan att

aktivt söka upp dem på egen hand var värdefullt. Det ansågs också att man i mötet med stödorganisationerna kan vara säker på att man får korrekt information (i jämförelse med information på internet eller i sociala medier).

” Det kändes som ett bra forum för ungdomar att få prata av sig om dessa frågor som de annars inte får prata om. Om man har behov av att prata med någon om problem relaterade till HRVF eller annat, så lyfter man det ofta inte själv på grund av att det är så pass tungt. ”

Pedagog från samverkansgruppen,

En representant från samverkansgruppen som intervjuades sa att det märktes på flera elever att det fanns ett behov för att prata om det här temat och relaterade frågor, inklusive till exempel sexuell läggning, och att eleverna ville prata om det även om de tyckte det var jobbigt. Det ansågs viktigt att skapa tillfälle för samtal bland ungdomar/elever kring rättigheter och HRVF på ett naturligt och öppet sätt, samt att väcka diskussion och låta eleverna tycka annorlunda. Skolans unika roll i att nå ut till alla (ungdomar) på ett neutralt sätt lyftes också fram i intervjuerna med skolpersonal och samverkansgrupp.

En aktivitet och aktörer utöver det vanliga

Även om frågor kring barnkonventionen och rättigheter tas upp i den vanliga undervisningen eller av kuratorerna är Kärleken är fri:s skolveckor en unik aktivitet. Det är en specifik dag eller vecka som sätts ut för att prata om rättighetsfrågor där alla ska närvara. Detta skapar ett tydligt fokus och bidrar till att eleverna förstår hur viktiga de här frågorna är. Det faktum att externa organisationer kommer till skolan gör att eleverna känner sig extra sedda. Vidare får de en förståelse för att organisationerna finns där för dem som behöver hjälp även utanför skolan. Skolveckan ger också möjlighet att prata med en vuxen på ett helt neutralt sätt.

Kärleken är fri i nuvarande sammanhang

I den här frågan ligger fokus på att förstå om verksamheten så som den ser ut idag är ändamålsenlig i det nuvarande sammanhanget, eller om den bör förändras och anpassas. Sedan augusti 2022 är den svenska skolan skyldig att återkommande ta upp HRVF i undervisningen. Därmed har skolans ansvar och den nya läroplanen tagits upp i flera intervjuer.

Skolan har en viktig roll som Rädda Barnen kan stötta

Utifrån den data som samlats in kan man se att utformningen av skolveckorna är lämplig och ändamålsenlig. En del av de i skolpersonalen som intervjuats nämnde skolveckorna som en del av arbetet med den nya läroplanen. På grund av att enbart några få av skolpersonalen som intervjuades arbetade direkt med detta är den insamlade informationen begränsad. En lärare som intervjuades nämnde att skolveckorna inom kontexten för den nya läroplanen hade lett till att skolan valt att jobba med frågor kring rättigheter, sexualitet, samtycke och relationer under en längre temaperiod och inom olika ämnen. En socialpedagog som intervjuades underströk skolans roll vad gäller

rättighetsfrågor och HRVF och ansåg att skolveckan tar upp det här på ett värdefullt sätt. Det nämndes också att skolorna har ett viktigt arbete med att regelbundet arbeta med de här frågorna medan skolveckorna kan komma in som en "boost" och bekräfta det som skolan redan informerat om så att de kommer från två olika håll.

Skolveckorna fyller även en stödfunktion för lärare och skolpersonal då det kan vara svårt för dem att våga fråga och prata med eleverna om de här frågeställningarna mer specifikt. Andra faktorer såsom brist på tid, resurser och ork kan göra det ännu svårare. Det är därför positivt att en skola kan ta in KÄF, då skolorna får ny kunskap, material och förståelse om hur man kan arbeta kring barns/mänskliga rättigheter och andra relaterade frågor. Det föreslogs i intervjuerna att det här materialet skulle kunna vidare utvecklas av Rädda Barnen och samverkansgruppen med ändamålet att skolpersonalen kan fortsätta arbeta med det tillsammans med eleverna.

Skolveckorna som alternativ till andra källor online

Skolveckorna nämndes också av en representant från samverkansgruppen som ett viktigt alternativ till de många online källor som finns tillgängliga för ungdomar idag och som inte alltid granskas källkritiskt. Detta var något som lyftes även i vissa elevintervjuer, där det ansågs värdefullt att prata direkt med aktörer som arbetar med frågorna varje dag, jämfört med att leta information på internet eller sociala medier där även mycket *falsk* information cirkulerar. Eleverna verkade därmed ha större förtroende för aktörerna som informationskälla och uppskattade även möjligheten till att ställa frågor och samtala.

Rekommendationer

Sammanfattningsvis visar utvärderingen på att de målsättningar som förmodas enligt metodens förändringsteori över lag uppnås, inklusive en kunskapshöjning hos elever, skolpersonal och samverkansgrupper. Även om det är svårt att identifiera och bedöma beteendeförändringar så var det flera elever som ansåg att de kände förtroende vad gäller de stödorganisationer som besökte skolorna.

Vidare konstaterades det att skolorna och samverkansgrupperna som intervjuades skulle sätta upp skolveckor igen tillsammans med Rädda Barnen, medan en skola planerade att göra det på egen hand. Det ansågs även att de verktyg, metoder och arbetsätt som används är effektfulla att döma av de personer som intervjuades, samt de högstadiееlever som svarade på enkäten. Det har framkommit att skolveckorna har ett viktigt mervärde på det sättet att de bidrar till att skapa ett forum för diskussion kring rättigheter som involverar både elever och aktörer från stödorganisationer. Slutligen ansågs skolveckorna som ett betydelsefullt stöd för skolorna i deras roll att återkommande ta upp frågor kring rättigheter, HRVF, relationer och samtycke i undervisningen.

Flertal av de rekommendationer och förslag som har uppkommit i arbetet med utvärderingen sammanfattas här nedan.

Rekommendationer kring skolors fortsatta arbete kring rättigheter och HRVF

Något som togs upp i flera intervjuer med både samverkansgrupp och skolpersonal var frågan om hur skolorna skulle kunna bygga vidare på det arbete som Kärleken är fri påbörjar. Även om det ansågs värdefullt och positivt att skolveckorna sker in som en speciell händelse och på så sätt belyser

mänskliga rättigheter, så var det många som ansåg att skolorna måste fortsätta arbeta med rättighetsfrågorna efter skolveckans slut.

Material för lärarna

Rädda Barnen skulle kunna utbilda lärarna och ge dem tillgång dels till materialet för klassrumssamtalen, dels de digitala utbildningarna. Eftersom lärarna ofta inte är involverade i skolveckorna kan det vara bra att försäkra sig om att de ändå får med sig kunskapen mer i detalj, till exempel genom en speciell modul för lärarna som också innehåller vägledning om hur och när man bör ingripa vid misstankar om HRVF.

Återkoppling/uppföljning

Ha en uppföljningsworkshop digitalt med Rädda Barnen för att gå igenom vad som tagits upp under klassrumssamtalen och på så sätt få idéer för teman och frågor, som sedan kan återanvändas i undervisningen i till exempel sex och samlevnad och samhällsorientering. Detta kan möjliggöra ett fortsatt arbete kring rättighetsfrågorna på skolorna.

Återbesök på skolorna

Att ha en uppföljningsdag på skolorna med Kärleken är fri igen efter några månader föreslogs. Detta skulle kunna innebära ett steg två i skolveckan som har mer fokus på HRVF. Det skulle också ge ännu en möjlighet för samma elever att möta stödorganisationerna, vilket potentiellt skulle kunna leda till mer tillit och underlätta för de elever som har behov av stöd.

Stöd på egen hand

Det nämndes även att i de fall där skolorna fortsätter att organisera skolveckor på egen hand utan Rädda Barnen, skulle det vara positivt att ändå ha någon typ av rapportering tillbaka till Rädda Barnen, samt även någon typ av utbyte för att se till så att det materialet som används är uppdaterat.

Andra rekommendationer och förslag som togs upp i intervjuerna av skolpersonal, samverkansgrupper och elever är sammanfattade här nedan.

Metoden

- Dela upp större klasser i mindre grupper för klassrumssamtalen
- Dela in eleverna i grupper med en vuxen per grupp, samt att de aktörer som enbart är med på korridorshänget informeras ordentligt om vad som tagits upp i klassrummen.
- Informera mer om korridorshängen även till elever som inte haft klassrumssamtal, för att på så sätt nå ut till fler.
- Ha samtal med de olika stödorganisationer i mindre grupper i klassrummen i stället för i korridoren
- Mer övningar med diskussioner och samtal
- Vara mer flexibel kring materialet och konceptet för att nå ut till fler skolor där det finns engagemang, till exempel mellanstadieskolor
- **Mätning:** Ha en tydlig process eller rutin gällande hur uppföljningen ser ut efter enkäten, och framför allt ha en plan för åtgärder som bör tas vad gäller mottagna rekommendationer eller vid enkäter som visar på övervägande negativa uppfattningar

Identitetskrockar

Identitetskrockar har nämnts i en del intervjuer, betydande att en del elever upplever att värderingar som diskuteras under skolveckankrockar med värderingar eller identitet som upplevs i elevernas näromgivning utanför skolan. Vidare har det rapporterats om incidenter på andra skolor kring homofobi, transfobi och andra kränkningar. Det finns därmed anledning att undersöka detta vidare samt se hur material kan utvecklas för att bättre rusta de personer som leder klassrumssamtalen så att de känner sig förberedda att möta kommentarer och bättre facilitera diskussioner.

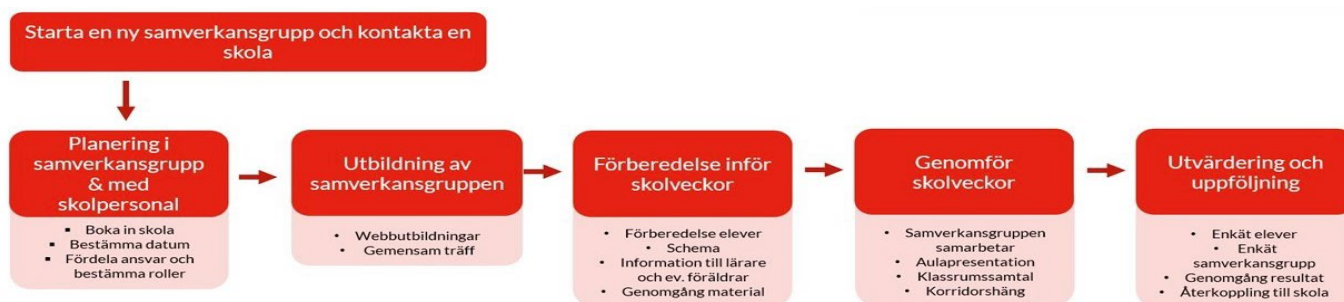
För dig som vill veta mer om Kärleken är fri

Det finns olika alternativ för den som vill engagera sig eller starta upp Kärleken är fri i sin kommun och arbeta förebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck. Du kan engagera dig i samverkansgruppen, eller vara med på skolveckorna. På raddabarnen.se/karlekenarfri hittar du allt material du behöver för att starta upp arbetet eller lära dig mer, såsom guide för uppstart, handbok, onepager, frågor och svar samt presentationer, utbildning, uppföljning, metodmaterial, mallar etc. Metoden kan anpassas efter lokala förutsättningar men det är viktigt att läsa igenom materialet där det är tydligt vilka moment och förhållningssätt som måste följas.

En viktig förutsättning för att starta projektet är att den kommun man verkar i har en handlingsplan. Om någon utsatt behöver hjälp så träder kommunens riktlinjer och den lagstiftning som finns i kraft. Om kommunen saknar riktlinjer så kan ni ta hjälp av Länsstyrelsen Östergötlands metodstöd för handlings- och metodstöd. Se hedersfortryck.se.

Följ gärna Kärleken är fris konto på Instagram och Facebook för inspiration eller ta del av nyhetsbrevet som skickas ut några gånger per år med inbjudningar till online föreläsningar, erfarenhetsutbyten, rapporter, nya material med mera. För att ta del av nyhetsbrevet mejla karlekenarfri@rb.se.

Grundutbildningen för samverkansgrupper är obligatorisk och består av webbutbildningar¹⁰ och tillhörande handledarstöd med övningar att välja från som är relevanta utifrån er tid och kompetens. Träffarna kan genomföras vid enskilt tillfälle eller i samband med planeringsmöten. [Webbutbildningarna](#) är öppna till alla som vill öka sin kompetens och kostnadsfria.

¹⁰ Utbildningar inom: Kärleken är fri, Barnkonventionen, Normer och diskriminering, Hedersrelaterat våld och förtryck, Att leda samtal, Tryggare tillsammans – förening

Rädda Barnen

107 88 Stockholm

Tel: 08-698 90 00

kundservice@rb.se

www.raddabarnen.se

Rädda Barnen